

TIDSKRIFT FÖR POLITISK FILOSOFI
NR 2 2014 | ÅRGÅNG 18

Bokförlaget THALES

1. Inledning

PROMINENTA VÄNSTERLIBERTARIANER, DÄRIBLAND London-baserade Michael Otsuka, vill förena den tilltalande (libertarian-ska) tesen om att varje individ har en exklusiv äganderätt över sig själv med en likaså tilltalande (egalitär) tes om de villkor som måste vara uppfyllda för att individer ska kunna komma att äga delar av världen. I sin »Self-Ownership and Equality: A Lockean Reconciliation» från 1998 argumenterar Otsuka gentemot kritiker att en sådan syntes är möjlig. I den här artikeln kommer jag att kritiskt granska Otsukas projekt.

I kommande avsnitt, avsnitt 2, presenterar jag Otsukas syntes som alltså består av en libertariansk beståndsdel och en egalitär. Jag redogör mer utförligt för den libertarianska beståndsdelens – tesen om att varje individ har en exklusiv äganderätt över sig själv – i avsnitt 3 och för den egalitära beståndsdelens – tesen om att världsägarskap bara är legitimt om det sker i enlighet med en jämlikhetsprincip – i avsnitt 4. En otillfredsställande förening av de bägge teserna (som redovisas i avsnitt 5) leder Otsuka till att kvalificera den libertarianska beståndsdelens, vilket medför en inskränkning av den egalitära. Jag redogör för denna kvalificering och den inskränkning den medför i avsnitt 6. De teser Otsuka nu vill förena i sin vänsterlibertarianska syntes är en rätt till ett robust självägarskap och en inskränkt jämlikhetsprincip (ett inskränkt egalitärt förbehåll för världsägarskap). Dessvärre är inte heller denna förening helt tillfredsställande. I avsnitt 7 presenterar jag det fall som Otsuka menar ska påvisa möjligheten av hans syntes. Otsuka lyckas, men inte heller det fallet är problemfritt. Slutsatsen blir att Otsukas vänsterlibertarianska projekt förvisso är koherent men inte särskilt lockande. Huruvida någon annan form av vänsterlibertarianism kan vara mer attraktiv tar jag inte ställning för i den här artikeln.

2. Otsukas tes

I DETTA AVSNITT KOMMER jag att presentera Michael Otsukas vänsterlibertarianska ambition att förena den libertarianska tesen om att varje individ¹ har en exklusiv äganderätt över sig själv (denna rättighet kommer jag att kalla *rätten till självägarskap*) med en egalitär tes om vilka villkor som måste vara uppfyllda för att en individ ska kunna komma att förvärva en äganderätt över delar av världen och dess resurser (denna tes kommer att kallas *det egalitära förbehållet för världsägarskap*). Otsuka ger sig i kast med sitt projekt i »Self-Ownership and Equality: A Lockean Reconciliation» (1998)² där han formulerar och försvarar följande tes:

Barring unusual circumstances, equality of access to welfare among individuals who differ in their capacity (productive and otherwise) to derive welfare from resources can in principle be achieved through an egalitarian distribution of initially unowned worldly resources. Moreover, such a distribution is compatible with each person's possession of an unfringed libertarian right of self-ownership that is robust rather than merely formal (ss. 65–66).

I den här artikeln är jag varken intresserad av att försöka motivera eller rättfärdiga beståndsdelarna i Otsukas tes. Var för sig är de på många sätt intuitivt tilltalande men man kan med visst fog kritisera (åtminstone en av) dem. Nej, istället är jag intresserad av att undersöka huruvida beståndsdelarna, så som Otsuka själv formulerar dem, sinsemellan är förenliga. Och om en förening är möjlig, till vilket pris är den det? Innan vi kan besvara dessa frågor måste vi först stava ut själva beståndsdelarna i Otsukas tes. Detta kommer jag att ägna mig åt i de följande två avsnitten.

3. Rätten till självägarskap

DEN FÖRSTA BESTÅNDSDELEN i Otsukas tes formulerar han som rätten till ett robust självägarskap snarare än ett formellt. Eftersom denna rättighet springer ur rätten till självägarskap som sådan är det instruktivt att redogöra för den sistnämnda först. Jag återkommer till rätten till det robusta självägarskapet i avsnitt 6.

Rätten till självägarskap grundar sig i sin tur på tanken om rätten till ägarskap. Om man har rätt att äga någonting så får man använda det, utesluta andra från att använda det, tillåta andra att använda det, byta bort det, låna ut det, ge bort det, och så vidare. Denna lista över vad man får göra med någonting om man äger det är inte tänkt att vara uttömmande, och kanske är den inte heller okontroversiell. Syftet är bara att visa att en person som äger någonting är en person som har makt eller kontroll över det ägda. När detta någonting som man har ägarrätt till är den egna personen så har man rätt till *självägarskap*.

Att alla individer har en rätt till självägarskap av det här slaget är det fundamentala elementet i den (såväl höger- som vänster-) libertarianska doktrinen. Lika fundamentala är följaktligen de motsvarande skyldigheterna hos alla andra individer att respektera varandras respektive äganderätter över sig själva.³ Rätten till självägarskap kan ses som absolut okränkbar (ovillkorad) men den kan också anses vara svagare (villkorad). Idén om en absolut okränkbar rätt till självägarskap faller gärna offer för klassiska moralfilosofiska invändningar (som inte sällan involverar skenande spårvagnar), vilket leder en del libertarianer, däribland Otsuka, att förespråka en svagare rätt till självägarskap (se ss. 67–69).

Låt oss nu rikta blicken mot just Otsukas syn på självägarskap i »Self-Ownership and Equality: A Lockean Reconciliation». Enligt Otsuka omfattar rätten till självägarskap egentligen två rättigheter; vi kan kalla den ena individens *kontrollrätt* över sig själv och den andra individens *inkomsträtt* över sig själv:⁴

Individens kontrollrätt över sig själv:

A very stringent right of control over and use of one's mind and body that bars others from intentionally using one as a means by forcing one to sacrifice life, limb, or labor, where such force operates by means of incursions or threats of incursions upon one's mind and body (including assault and battery and forcible arrest, detention, and imprisonment) (s. 69).

Individens inkomsträtt över sig själv:

A very stringent right to all of the income that one can gain from one's mind and body (including one's labor) either on one's own or through unregulated and untaxed voluntary exchanges with other individuals (s. 70).

Ganska snart står det klart varför Otsukas rätt till självägarskap inte är absolut. Individens kontrollrätt över sig själv är nämligen förenlig med att andra människor har rätt att oavsiktligt använda en individ till både det ena och det andra. Den är också förenlig med att andra människor avsiktligt tvingar en individ till både det ena och det andra så länge det inte handlar om tvång som riskerar att kosta individen hennes liv, orsaka individen kroppsskada eller fasthålla individen i arbete.

Ytterligare en aspekt av Otsukas rätt till självägarskap är viktig att uppmärksamma, och det är att individens inkomsträtt över sig själv talar tyst om huruvida en individ har rätt till inkomster som hen kan vinna ur andra resurser än sin kropp eller sin själ (eller ur de resurser som, rent bokstavigt, har sitt ursprung i individens kropp eller själ). Med andra ord, individens inkomsträtt över sig själv tillskriver individen rätten till alla inkomster som hen kan vinna ur sitt hår, sin avföring, sina idéer, sin röst, och så vidare, men talar tyst om rätten till (inkomster som härstammar från) världens resurser, som skog och mark, sjö och hav.

Jag har nu redovisat Otsukas libertarianska tes om rätten till självägarskap som han anser att varje individ besitter. Rätten till självägarskap säger ingenting om rättigheter till annat än en själv. Den talar tyst om äganderätten till världsliga resurser. Det gör att den är *prima facie* förenlig med en mängd olika principer för världsägarskap. Otsuka själv förespråkar en egalitär princip – en princip som jag kommer att redogöra för i nästa avsnitt.

4. Det egalitära förbehållet för världsägarskap

I LIKHET MED övriga libertarianer menar Otsuka att individer *kan* komma att tillägna sig och äga (delar av) världen och dess resurser,

men att ett sådant förvärvande rimligtvis är förbundet med vissa förbehåll eller rättvisekrav (detta är en tanke han har hämtat från Locke). Tanken att vi legitimt skulle kunna komma att förvärva delar av världen och dess resurser förbehållslöst är avlägsen. Det som skiljer vänsterlibertarianer från högerlibertarianer är *vilka* förbehåll eller rättvisekrav man anser att förvärvandet är förbundet med. Jag ska inte redogöra för olika högerlibertarianska förbehåll utan nöjer mig med att redogöra för Otsukas vänsterlibertarianska förbehåll som han kallar *det egalitära förbehållet*:

You may acquire previously unowned worldly resources if and only if you leave enough so that everyone else can acquire an equally good share of unowned worldly resources. [...] [S]omeone else's share is as good as yours [i.e., equally good] if and only if it is such that she would be able (by producing, consuming, and trading) to better herself to the same degree as you, where »betterment» is measured in terms of increases in welfare (ss. 79, 81).

För att illustrera: vi tänker oss att det bara är du och jag på en öde (och därmed, förutsätter vi) oägd ö. Jag får tillägna mig och äga en del av ön med dess tillhörande resurser förbehållet att jag lämnar kvar en del av ön med dess tillhörande resurser så att du skulle kunna tillägna dig den. Den del som jag lämnar kvar måste vara sådan att du, om du skulle tillägna dig den, därmed skulle ha lika stora möjligheter att uppnå den välfärdsnivå som jag har möjlighet att uppnå med min del av ön.⁵ Då, och endast då, uppfyller förvärvet det egalitära förbehållet.

Jag har nu nästan fullgjort min redogörelse för de två beståndsdelarna i Otsukas projekt: rätten till självägarskap och det egalitära förbehållet för världsägarskap.⁶ Jag har ännu inte sagt någonting om varför Otsuka, som jag antydde i avsnitt 2, anser att den rätt till självägarskap han vill förena med det egalitära förbehållet måste vara robust. Men när vi prövar att förena (den icke-robusta) rätten till självägarskap med det egalitära förbehållet för världsägarskap så förstår vi varför.

5. Föreningen av rätten till självägarskap med det egalitära förbehållet för världsägarskap (Smith och Jones, del 1)

LÅT OSS DÄRFÖR i det här avsnittet se vad som händer när vi försöker förena en icke-robust rätt till självägarskap med det egalitära förbehållet för världsägarskap. Jag hämtar just det här exemplet från Richard Arnesons kritiska artikel »Self-Ownership and World Ownership: Against Left-Libertarianism» (2010), men Otsuka gör själv en liknande iakttagelse (s. 84):

Suppose the world contains two individuals, Smith and Jones [and land in abundance]. Jones is entirely unable to transform arable land into resources that would boost her [welfare] level. Smith then either is permitted to appropriate no land at all, if any appropriation would render him higher in opportunity for [welfare] than Jones, or he must appropriate and work land and share the produce with Jones so that equal opportunity for welfare is maintained (Arneson 2010, s. 174).

Det som verkar intressera författarna i litteraturen är vad som händer med Smiths (alltså den mer funktionsduglige av de två) rätt till självägarskap när han vill förvärva en äganderätt över delar av världens resurser givet ett egalitärt förbehåll, snarare än vad som händer med Jones (den mer funktionsnedsatte) dito i samma situation. Av utrymmesskäl får jag här lov att följa den rådande normen. Med detta sagt, låt oss undersöka fallet med Smith och Jones.

Man kan först och främst tycka att det egalitära förbehållet för världsägarskap är både rimligt och rättvist i det här fallet. Det verkar skydda Jones från ett miserabelt liv. Anta att Smith väljer att inte förvärva något land och därmed att inte utvinna några resurser därur. Då kommer bägge att svälta ihjäl, men det egalitära förbehållet är uppfyllt. Anta nu att Smith istället väljer att faktiskt förvärva land och utvinna resurser därur. Då måste han göra det i enlighet med det egalitära förbehållet. Eftersom Jones är helt oförmögen att omvandla mark till välfärdsbringande resurser måste Smith dela stora mängder av sina resurser (produkterna av sitt arbete) med henne för att jämlikhet i möjlighet till välfärd ska föreligga. Efter-

som Smith inte vill dö väljer han att förvärva land och höja sin levnadsstandard, och som konsekvens av detta att dela sina resurser med Jones. Och eftersom Jones på intet sätt tvingar Smith att fatta det beslutet är Smiths rätt till självägarskap bibehållen. Vad fallet med Smith och Jones visar är att en förening mellan rätten till självägarskap och ett egalitært förbehåll för världsägarskap är möjlig.

Problemet är att priset som måste betalas för denna förening är för högt för Otsuka. I fallet med Smith och Jones blir Smiths rätt till självägarskap fullständigt tom och innehållslös. Den är inte värd mycket mer än bara namnet eftersom den enda chansen Smith har att förvärva land och utvinna resurser därur (och därmed överleva) under det egalitära förbehållet för världsägarskap är genom att ge stora delar av sina resurser till Jones. Det egalitära förbehållet verkar suga musten ur rätten till självägarskap och göra den till en formell snarare än en substantiell rättighet.

Som libertarian är Otsuka känslig för den här typen av situationer. Det är situationer som denna som får honom att överge rätten till självägarskap till förmån för rätten till *robust* självägarskap som libertariansk ingrediens i sin syntes. Han vill att individer ska ha nytta av sina rättigheter i praktiken. I nästa avsnitt ska vi se om en sådan robust rättighet är förenlig med det egalitära förbehållet för världsägarskap. Vi har därmed kommit fram till elddopet för Otsukas tes.

6. Föreningen av rätten till robust självägarskap med det inskränkta egalitära förbehållet för världsägarskap (Smith och Jones, del 2)

INNAN VI KAN pröva Otsukas tes så måste vi veta vad som utmärker *rätten till robust självägarskap*. Detta är Otsukas definition:

I shall define a libertarian right of self-ownership as »robust» if and only if, in addition to having the libertarian right itself, one also has rights over enough worldly resources so that others cannot, by means of withholding access to their resources, force one to come to the assistance of another via sacrifice of life, limb, or labor (s. 84).

Vad vi allra först måste uppmärksamma är att Otsuka genom att

förstärka rätten till självägarskap på det här viset egentligen inte förändrar denna rättighet alls. Vad han faktiskt gör är att konservera rätten till självägarskap medan han inskränker det egalitära förbehållet för världsägarskap, detta genom att bevilja varje individ en viss mängd världsliga resurser (av sammanhanget framgår det att individen i princip beviljas så mycket världsliga resurser att hen klarar att överleva av egen maskin). Vid det här laget bör vi bli misstänksamma: för att göra rätten till självägarskap mer »robust» (det vill säga effektiv) tvingas Otsuka alltså inskränka det egalitära förbehållet. Frågan väcks naturligtvis: hur mycket kan man tumma på förbehållet innan det upphör att vara egalitärt?

Låt oss ändå med viss skepsis acceptera Otsukas inskränkning. Låt oss undersöka om rätten till robust självägarskap är förenlig med det inskränkta egalitära förbehållet för världsägarskap. Låt oss undersöka hur utfallet blir för Smith (och Jones).

För Smith blir resultatet att han nu får förvärva så mycket land och utvinna så mycket resurser därur att hans egen överlevnad säkras. Detta får även Jones göra, även om hon dessvärre är oförmögen att utvinna resurser från något eventuellt land. Om Smith bara förvärvar så mycket land och utvinner så mycket resurser därur som krävs för att säkra sin egen överlevnad, och ingenting därutöver, kommer han att överleva medan Jones kommer att dö. Detta resultat visar att Smiths rätt till robust självägarskap är förenlig med det inskränkta egalitära förbehållet för världsägarskap som ju inte ställer några egalitära krav på Smiths överlevnadsförvärv: Smith är inte tvungen att dela med sig till Jones av det han behöver för att överleva. En konsekvens av detta som är värd att betona är att även i en värld med överflöd av mark och potentiella resurser får Smith bara äga så mycket att han överlever utan att behöva dela med sig till Jones. Detta kan sticka i ögonen på libertarianer.⁷

Om Smith däremot skulle vilja förvärva mer land och utvinna fler resurser därur än vad som krävs för hans rena överlevnad – om han skulle vilja höja sin levnadsstandard över existensminimum – så får han enbart göra det i enlighet med det inskränkta egalitära förbehållet för världsägarskap vilket i det aktuella exemplet skulle

få som resultat att han måste ge mestadelen av sina resurser till Jones så att bägge har lika möjlighet till välfärd. Vi kan tänka oss att Smith faktiskt väljer att förvärva mer land och utvinna mer resurser därur än vad han behöver för att överleva för att därmed öka sina möjligheter till välfärd. I och med detta val blir han tvungen att ge bort stora delar av dessa resurser till Jones för att jämlikhet i möjlighet till välfärd ska råda i världen, men precis som tidigare är det inte Jones som tvingar honom att fatta det beslutet.

Har inte Smith en bibehållen rätt till robust självägarskap som är förenlig med det inskränkta egalitära förbehållet? Jovisst. Klarar inte Otsukas tes därmed elddopet? Jodå. Kruxet är bara att vi även i det här fallet måste vara medvetna om att kostnaden för denna förening är hög, så hög att vi kan fråga oss om Smiths rätt till robust självägarskap ens är särskilt »robust» eller effektiv över huvud taget. Ty den enda chansen för Smith att förvärva mer land än vad han behöver för sin rena överlevnad under det inskränkta egalitära förbehållet är att han ger stora delar av sina resurser till Jones. Är denna rätt till »robust» självägarskap en rätt som libertarianer nöjer sig med? Som de vill förfäkta? Jag misstänker att många skulle se den som alltför kringskuren och substanslös. Det egalitära förbehållet verkar även i detta fall, trots att det är inskränkt, suga musten ur rätten till självägarskap, trots att den är »robust», och göra den till en formell, snarare än substantiell, rättighet.⁸ Libertarianer vill att människor ska kunna göra mycket mer av sina rättigheter.

Den naturliga vägen ut ur detta vänsterlibertarianska predikament är att göra rätten till självägarskap än mer »robust». Dessvärre skulle det med största sannolikhet ske på bekostnad av att det egalitära förbehållet inskränks ytterligare. Det allra mest troliga är att det slutligen skulle ersättas av ett förbehåll som inte alls är egalitärt till sin natur. Och vad finns då kvar av »vänstern» i vänsterlibertarianismen?

Otsuka vill förena rätten till robust självägarskap med det inskränkta egalitära förbehållet för världsägarskap. Som vi har sett är en sådan förening möjlig men priset att betala tycks vara så högt att Otsukas vänsterlibertarianism förlorar sin initiala attraktions-

kraft. Men Otsuka vill naturligtvis försvara vänsterlibertarianismen och erbjuder oss ett eget exempel som ska visa hur en förening både är möjlig och attraktiv under lite mer normala omständigheter där vi inte behöver undra över hur pass robust rätten till självägarskap egentligen är. Låt oss granska exemplet i nästa avsnitt.

7. Otsukas exempel

[I]magine an island society divided into a large number of able-bodied and a smaller number of badly off individuals. All the beachfront property is divided among the badly off, and farmable land in the interior is divided among the able-bodied. The able-bodied each voluntarily purchase access to the beach in exchange for the provision of food to the badly off. The result of this division of land is that the badly off and the able-bodied are each able to better themselves to an equal degree without anyone's being forced to come to the assistance of anybody else (ss. 85–86).

Otsuka tycks här förena rätten till robust självägarskap med det inskränkta egalitära förbehållet för världsägarskap. De mer funktionsdugliga («able-bodied») människorna på Otsukas ö köper frivilligt tillgång till den åtråvärda stranden genom att betala de funktionsnedsatta («badly off») med mat. Ingen blir tvingad av någon annan att fatta sina beslut, vilket gör att var och ens rätt till robust självägarskap är bibehållen. Alla transaktioner sker frivilligt. Dessutom antar vi att de funktionsdugliga betalar så pass mycket mat till de funktionsnedsatta för tillgången till stranden att de har lika möjligheter till välfärd på ön. Vi befinner oss i Otsukas paradiset. Dessvärre tror jag att det lurar en orm i närheten. Låt mig förklara.

På Otsukas ö väljer de funktionsdugliga frivilligt att byta mat mot strandtillgång med de funktionsnedsatta. Då respekteras deras rätt till robust självägarskap (samtidigt som det inskränkta egalitära förbehållet är uppfyllt). Men de funktionsdugliga kan välja en annan sak också, nämligen att leva på existensminimum. Även då respekteras deras rätt till robust självägarskap (samtidigt som det

inskränkta egalitära förbehållet är uppfyllt). På Otsukas ö har de funktionsdugliga alltså två valmöjligheter: att byta mat mot strandtillgång och att leva på existensminimum. Men hur robust (i betydelsen effektiv) är egentligen en rätt till självägarskap som innebär att man bara har två alternativ att välja mellan, där ett av alternativen innebär ett liv på existensminimum? Trots att det egalitära förbehållet är inskränkt begränsar det möjligheterna att effektivt utnyttja rätten till självägarskap. Är detta ett acceptabelt resultat för personer med libertarianska böjelser?

Låt säga att vi ändå godkänner att rätten till självägarskap på Otsukas ö är robust. Han har då lyckats visa att en sådan rätt är förenlig med en fördelning av världsliga resurser i enlighet med det inskränkta egalitära förbehållet för världsägarskap. Och om föreningen nås genom att de funktionsdugliga frivilligt byter mat mot strandtillgång med de fattiga är det dessutom lätt att bli tilltalad av Otsukas vänsterlibertarianism. Men om föreningen snarare nås genom att de funktionsdugliga lever på existensminimum verkar samma vänsterlibertarianism istället rätt oattraktiv. Och det finns många fler fall som visar att föreningen mellan rätten till självägarskap och det inskränkta egalitära förbehållet för världsägarskap är möjlig men genererar oattraktiva resultat: fallet med Smith och Jones är ett talande exempel.

Domen över Otsukas vänsterlibertarianism blir således att den tycks koherent men knappast särskilt lockande.

→

Nils Säfström är filosofistuderande vid Uppsala universitet

Noter

1 Kanske skulle det vara rimligare att tala om *agenter* snarare än individer. Jag kommer framöver att fortsätta tala om individer snarare än agenter men med förbehållet att individer måste uppfylla vissa rationalitetskrav och dylikt för att kunna ha äganderätt över sig själva.

2 Samtliga sidhänvisningar kommer att vara till denna artikel om inget annat anges.

3 Hur ska vi förstå dessa rättigheters och motsvarande skyldigheters metafysiska status och ursprung? Det är en frågeställning för en annan undersökning.

4 Jag uppmärksammar att John Christman är upphovsman till dessa betäckningar som jag mer än gärna lånar (se not 18, s. 70). För övrigt argumenterar Otsuka både underhållande och faktiskt ganska övertygande för att rätten till självägarskap omfattar såväl individens kontrollrätt över sig själv som hennes inkomsträtt över sig själv (se ss. 71–74).

5 Det är för den här artikelns syften oväsentligt hur man förstår begreppet välfärd och om välfärdsnivåerna ska ses som absoluta eller relativa.

6 Det finns naturligtvis flera olika förbehåll som alla är egalitära till sin natur. Eftersom Otsuka förespråkar jämlikhet gällande möjligheter till välfärd så är det detta som även jag kommer att åsyfta när jag hänvisar till »det egalitära förbehållet».

7 Vad som kan sticka i ögonen på *egalitarianer* är naturligtvis det faktum att Jones är fullständigt beroende av Smiths beslut för sin överlevnad.

8 En del av diskussionen i det här avsnittet har hämtat inspiration från Arneson 2010.

Referenser

- ARNESON, RICHARD (2010) »Self-Ownership and World Ownership: Against Left-Liberalism», *Social Philosophy and Policy*, vol. 27, ss. 168–194.
- OTSUKA, MICHAEL (1998) »Self-Ownership and Equality: A Lockean Reconciliation», *Philosophy and Public Affairs*, vol. 27, ss. 65–92.